

ГАЗЕТА „ГОЛОС ПОДОЛЬСКОЙ ЦЕРКВИ”, ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ДОБИ ГЕТЬМАНАТУ П.СКОРОПАДСЬКОГО НА ПОДІЛЛІ (1918 Р.)

Доба національно-визвольних змагань українського народу 1917-1921 рр. викликає постійні диспути серед істориків нашої доби. Різні погляди і різні покоління дослідників не дають канути в забуття тим трагічним сторінкам нашої історії. З кожним роком з'являється все більше праць присвяченим неоднозначному періоду української боротьби за незалежність.

В ході історичних розвідок дослідники цього періоду все більше уваги починають надавати періодичній пресі. Адже, як казав Ф.Грем „Газета – це перша чернетка історії” [1, с. 109].

Особливо цікавим в цьому плані є вивчення періоду гетьманату П.Скоропадського (квітень-листопад 1918 р.). В той час, як по всій країні з встановленням влади гетьмана почалось введення попередньої цензури періодичних видань [2, с. 63] на Поділлі, ми спостерігаємо справжній розквіт друкованого слова. Продовжують активно діяти і виходять у світ нові видання „Голос Подольской Церкви”, „Подольский край”, „Подольская мысль” в Кам'янці-Подільському, „Жизнь Подоліи”, „Подольская мысль”, „Подільський вісник” в Могилів Подільському, „Слово Подоліи” у Вінниці та багато інших.

Фактично, за весь період існування Української Держави, цензура періодичних видань на Поділлі була відсутня. В кінці серпня губернський староста Поділля Сергій Кисельов, на лист Міністерства внутрішніх справ про стан цензури в губернії, повідомляв, що „попередня цензура не проводиться” [3, арк. 25]. Можливо, місцеві адміністратори Поділля і надалі проводили б ліберальну політику щодо місцевих газет, однак серпневі заворушення в регіоні та реакція деяких ЗМІ на них призвели до введення з 14 вересня жорсткої цензури періодичних видань [4, арк. 1].

А вже 27 вересня отаманам залізничних районів надійшла інструкція директора Департаменту Державної Варти „По нагляді за книжковою торгівлею в залізничних кіосках”. Продаж книжок і періодичних видань поза кіосками заборонявся. Отамани повинні були мати списки всіх продавців книжок свого району з підтвердженням їх благонадійності від освідомчих і карно-розшукових органів [5, арк. 101].

Таким чином, за гетьманату склалась неоднозначна політика в справі періодичних видань. Тому, метою даного дослідження є розкриття проблематики публікацій щотижневої газети „Голос Подольской Церкви”, що виходила в 1918 році в Кам’янець-Подільську. Через сторінки газети православної пастви Поділля ми спробуємо побачити життя Подільської губернії очима духовенства. Розглянемо соціально-економічні та освітньо-культурні проблеми, які висвітлювались на сторінках цього періодичного щотижневика і спробуємо визначити передумови і причини поразки ідей гетьманців серед населення нашого краю.

„Голос Подольской церкви” – орган Подільського духовенства і мирян. Була заснована і почала виходити за гетьманату П.Скоропадського. До редакційного комітету увійшли: священики С.А. Козубовський, Н.П. Карпович, І.С. Степановський, Г.А. Мельницький. Газета виходила у видавництві „Подільське Духівництво і Миряне” м. Кам’янець-Подільського, наклад здійснювався в типографії Свято-троїцького братства [6, с. 66]. Газета друкувалась переважно на російській мові, не через утиски „проросійськи” настроєних чиновників місцевої влади, а тому що головним патроном було духівництво московського патріархату. На українській мові друкувались урядові повідомлення, попередження та закони, а також більшість оголошень і передруки з інших газет.

Виходили постійні рубрики „Хроніка”, „Місцеве життя”, „Переміни по службі”, „Оголошення”, „Події і новини за неділю”.

Газета спеціалізувалась, головним чином, на релігійній тематиці. Значна частина публікацій були присвячені моральному вихованню суспільства та

соціально-економічним змінам в державі, що призвели до духовної деградації населення.

Однак, не слід вважати, що газета „Голос Подольской церкви” була вузькоспеціалізованим виданням і мала популярність серед невеликої кількості читачів. Окрім релігійної тематики редакція газети висвітлювала проблемні питання в державі та Подільській губернії в цілому. Кожна рубрика несла читачам новини різнопланового характеру.

Різноманітність проблем, що піднімалися на сторінках „Голосу” вражають. Перш за все, нашу увагу привертають урядові повідомлення, закони та оголошення. Серед них слід відзначити закон „про право на врожай 1918р. на території Української Держави” [7, с. 4] та закон „про школи.” [8, с. 4]. Перший був цікавий широкій селянській масі та землевласника, адже закон „про право на врожай...” визначив форми і методи повернення і розподілу врожаю 1918 року. Влада хоч і опосередковано виступила на стороні середніх і великих землевласників, однак залишила селянам надію оскаржити пункти цього закону в спеціально створених комісіях.

Продовженням земельної тематики на шпальтах газети стала стаття автора під псевдонімом „Спостерігач”. Передісторією цієї статті було створення Союзу Подільського Духовенства з метою підвищення добробуту членів цього ж товариства. Одразу з’явилося багато скептиків і противників даного об’єднання. Але енергійна діяльність правління союзу та постійні звернення до органів влади призвели до звільнення церковної землі Поділля від поземельного податку в кількості 9 крб. з десятини. „Спостерігач” в своїй статті вказує противникам союзу, що тепер його члени „... платять 12 крб. внеску, а натомість звільнилися в середньому від 300 крб. податку...” Автор закінчує свою публікацію риторичним запитанням „Що ви скажете на це, противники Союзу?!” [9, с. 3].

Щодо закону „про школи” – то його очікувала значна частина суспільства, адже він мав регулювати освітні справи в країні принаймні в найближчому 1918-19 навчальному році. В іншому повідомленні рубрики

„Хроніка” населення дізналось про відкриття посади завідуючого середньою освітою при відділі народної освіти Подільської народної управи [10, с. 3]. Метою введення цієї посади в штат відділу народної освіти було покращення догляду за станом середньої освіти в Подільській губернії. А для поліпшення навчального процесу в школах даного типу потрібно було вивести всю сітку середніх шкіл в окрему чітко налагоджену і дієву структуру.

Окрім того, в рубриці „Хроніка” повідомлялось і про освітні духовні заклади. Так, в №15 за 11 серпня населення регіону повідомлялось, що „Рада Тульчинської 8-ми класної жіночої єпархіальної гімназії доводить до відома духовенство єпархії, що з наступаючого 1918-19 навчального року відкривається 8-ий загальноосвітній клас, в який приймаються дівчата, що закінчили 7-ми класне жіноче єпархіальне училище і 7 класів гімназії” [11, с. 3].

В схожій публікації населення губернії повідомлялось, що з 20 вересня розпочнуться уроки в Подільській духовній семінарії з вихованцями 1 і 2 класів. Всього в цій семінарії навчалось 330 вихованців [12, с. 3].

На сторінках газети неодноразово піднімалось питання про реквізиції навчальних приміщень австро-угорськими і українськими військами. Так, в Кам’янці-Подільському військові зайняли під госпіталі два корпуси Подільського жіночого училища духовного відомства, через що було перенесено початок навчального року на невизначений термін [13, с. 5]. Неодноразові звернення духовенства Поділля звільнити навчальні приміщення, на жаль, не були задоволені.

Окрім повідомлень про діяльність духовних навчальних закладів, редакція газети знайомила читача із світськими навчальними закладами. В рубриці „оголошення” за 29 вересня повідомлялось про відкриття в Кам’янці чоловічої української державної гімназії. В замітці зазначались вимоги щодо вступу та оплати за навчання. Особливо наголошувалось, що для іногородніх „... буде улаштовано бурсу для проживання й харчування...” [14, с. 4].

Особливу увагу кореспонденти газети приділили „... радісному для всієї Подолії...” відкриттю Кам’янець-Подільського Державного Українського

Університету. „... 21 жовтня у всіх церквах м. Кам'янця були відслужені всезагальні молитви, а 22 святкові літургії. На відкриття духовенство принесло хресним ходом ікону святого Архистратига Михайла – в дар університету від Подільського духовенства...” [15, с. 2] Вже в наступному номері було розміщено оголошення про вступ всіх бажаючих на Богословський факультет [16, с. 1].

Як продовження духовної тематики, слід згадати ще декілька важливих проблем, що активно дискутувались на шпальтах „Голосу”. В липні 1918 року Подільська єпархіальна церковна рада підняла питання про утворення окремої Вінницької єпархії в складі Вінницького, Летичівського, Літинського, Брацлавського, Гайсинського, Ольгопільського і Балтського повітів. Однак, приміщення „мурів” у м. Вінниці, яке мало слугувати архієрейською кафедрою, 14 травня за рішенням міської думи було передано в розпорядження Товариства охорони культурно-історичних пам'ятників для облаштування музею.

Вже 24 травня 1918 р. єпископ Подільський і Брацлавський оскаржив рішення Вінницької міської думи губернському старості Кисельову, як незаконне. Оскільки постановою Вінницької міської думи від 2 травня 1914 р. приміщення колишньої гімназії з церквою при ньому, так звані „Мури”, розташовані на головній вулиці міста, вартістю більше 100 000 рублів, а також інституції і дев'ять кам'яних магазинів, що давали 30 000 рублів прибутку щороку, розміщених по фронту колишньої гімназії, були передані Вінницькому єпархіальному управлінню і Єпископу Вінницької єпархії на весь час їх перебування у Вінниці [17, с. 3].

Губернський староста в червні 1918 р. опротестував постанову міської думи від 14 травня 1918 р. в Кам'янець-Подільському окружному суді і приміщення „мурів” знову повернули Подільському духовенству [18, арк. 4, 18-20].

Гостру дискусію на сторінках подільської преси викликало звинувачення духовенства у доносах, по яким заарештовують учителів. На що в „Голосі Подільської церкви” вийшла стаття „Принижені й ображені”. В ній автор

викривав замовників статті, вказував на відсутність будь яких доказів причетності священників до цієї справи. Від імені всього подільського духовенства і віруючої пастви звернувся до населення Поділля з закликом не читати провокаційних публікацій на сторінках жовтої преси [19, с. 2].

На сторінках газети ми можемо знайти також попередження австро-угорських військ до населення за антиурядову діяльність [20, с. 1]. Редакція розміщувала на своїх шпальтах інформацію про матеріально-фінансову допомогу Департаменту православної церкви подільському духовенству [21, с. 3]. Єпископ Балтський звернувся у важкий час до православних Хотинського повіту і запевнив їх, що, незважаючи на скрутне становище, подільське духовенство завжди буде допомагати населенню повіту і подасть клопотання українській владі та австро-угорським окупаційним військам про включення Хотинського і Сороцького повітів до складу Української держави [22, с. 1].

Про встановлення влади Директорії на Поділлі читачі „Голосу Подільської церкви” дізналися через розміщення в газеті обов’язкових постанов Подільського губернського комісара і коменданта. Редакція розмістила також на сторінках часопису звернення лідерів Директорії до населення України [23, с. 1-2].

Огляд статей, публікацій, заміток і оголошень „Голосу Подольской Церкви” дає нам можливість зробити аналіз та виробити певну структурну будову діяльності уряду Української Держави періоду гетьмана П.Скоропадського. Через шпальти цього духовного часопису ми можемо розглянути соціально-економічне та освітньо-культурне життя Поділля. Очима тодішніх журналістів побачити пласт тих проблем, що гостро дискутувались на сторінках Подільської преси.

Дослідникам, що надалі будуть присвячувати свої розвідки історії Поділля, слід звернути особливу увагу на духовну пресу, як на джерело суспільно-політичної думки мирян нашого краю. Адже принциповий і неупереджений погляд на події різних епох можливий лише за умови розгляду всіх історичних джерел, в тому числі і періодичної преси.

„ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА”

1. Э. Борохов Энциклопедия Афоризмов (В мире мудрых мыслей). – М., 2000. – 668 с.;
2. Яременко О.І. Політичні права громадян в Українській Державі 1918 року // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Вип. I. Серія: Історія. Збірник наукових праць. – Вінниця, 1998. – С. 62-66.;
3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України). – Ф. 1184. – Оп.1. – Спр.13.;
4. ЦДАВО України. - Ф. 1794. – Оп.1. – Спр.29.;
5. ЦДАВО України. Ф. 1216. – Оп.1. – Спр.43.;
6. Білінський М., Співачевська Н., Кревецький І. Часописи Поділля: Історико-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні та 10-ліття існування УРСР. – Вінниця, 1927-28. – 146 (162)с.;
7. Хроніка//Голос Подольской церкви. – 1918. – 31 липня. – №13.;
8. Закон про школи//Голос Подольской церкви. – 1918. – 29 серпня. – №18.;
9. Місцеве життя//Голос Подольской церкви. – 1918. – 18 серпня. – №16.;
10. Хроніка//Голос Подольской церкви. – 1918. – 8 вересня. – №20.;
11. Хроніка//Голос Подольской церкви. – 1918. – 11 серпня. – №15.;
12. Хроніка//Голос Подольской церкви. – 1918. – 29 вересня. – №23.;
13. Хроніка//Голос Подольской церкви. – 1918. – 29 серпня. – №18.;
14. Оголошення//Голос Подольской церкви. – 1918. – 29 вересня. – №23.;
15. Відкриття Кам'янець-Подільського університету//Голос Подольской церкви. – 1918. – 27 жовтня. – №27.;
16. Вступ до Богословського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету//Голос Подольской церкви. – 1918. – 3 листопада. – №28.;
17. Постанова пастирських зборів 1-го округу Кам'янецького повіту по питанню про поділ Поділля на дві єпархії – Кам'янецьку і Вінницьку//Голос Подольской церкви. – 1918. - №13. – 31 липня. – С.3.;
18. ЦДАВО України – Ф. 2201. – Оп.1. – Спр.1206.;
19. Принижені й ображені//Голос Подольской церкви. – 1918. – 27 жовтня. – №27.;
20. Осторога//Голос Подольской церкви. – 1918. – 4 серпня. – №14.;
21. Хроніка від міністерства ісповідань//Голос Подольской церкви. – 1918. – 18 серпня. – №16.;
22. Православним Хотина//Голос Подольской церкви. – 1918. – 25 серпня. – №17.;
23. Обов'язкові постанови//Голос Подольской церкви. – 1918. – 4 грудня. – №32.